OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Lainsäädäntöneuvos Sampo Brander

Lausunto

6.9.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Valtioneuvoston selvitys: Suomen vastaus komission julkiseen kuulemiseen konfiskaatiodirektiivistä ja rikoshyötypäätöksestä (E 94/2021 vp)

Johdanto

Komissio aikoo huhtikuussa 2021 antamansa järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategian mukaan ehdottaa ns. konfiskaatiodirektiivin ja ns. rikoshyötypäätöksen tarkistamista. Komissio on kesäkuussa avannut mainittuja säädöksiä koskevan julkisen kuulemisen, jonka määräaika päättyy 27.9.2021. Lainsäädäntöehdotukset on tarkoitus antaa 2022.

Konfiskaatiodirektiivi (2014/42/EU) koskee rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista. Sitä koskevat kansalliset säännökset ovat pääosin rikoslain 10 luvussa, jonka edellinen merkittävä uudistus toteutettiin juuri nykyisen konfiskaatiodirektiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä vuonna 2016. Rikoshyötypäätös (2007/845/YOS) koskee jäsenvaltioiden velvollisuutta perustaa varallisuuden takaisin hankinnasta vastaavia toimistoja (Asset Recovery Offices, ARO), jotka tekevät yhteistyötä rikoshyödyn ja muun rikoksen tuottaman omaisuuden jäljittämisessä ja tunnistamisessa myöhempää jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista varten. Suomessa tällainen toimisto on keskusrikospoliisi (KRP).

E-kirjeen tarkoituksena on informoida eduskuntaa komission suunnitelmista ja valtioneuvoston keskeisimmistä ennakkovaikuttamiskannoista, joiden pohjalta myös julkiseen kuulemiseen vastataan. Kantojen muotoilussa on otettava huomioon, että kyse on valmisteluvaiheesta, jossa komission suunnitelmista on vasta yleisen tason tietoja. Suomen lopullinen tarkempi kanta määritetään sisältöjen täsmentyessä.

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Yleistä

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti siihen, että komissio selvittää kuulemisen kohteena olevien säädösten ajantasaisuuden. Rikoshyödyn ja rikoksentekovälineiden jäädyttäminen ja menetetyksi tuomitseminen ovat tärkeitä keinoja rikollisuuden torjunnassa ja rikosten vaikutusten vähentämisessä. Valtioneuvosto pitää lähtökohtaisesti kannatettavina toimenpiteitä, joilla pyritään tehostamaan rikoshyödyn tosiasiallista takaisinsaamista. Tältä osin on kiinnitettävä erityistä huomiota ennaltaehkäiseviin toimiin, nykyisen lainsäädäntökehyksen täysimääräiseen hyödyntämiseen ja viranomaisyhteistyön toimivuuteen sekä jäsenvaltioiden että unionin tasolla.

Mahdollisten uusien lainsäädäntötoimien osalta on arvioitava niiden välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta perusoikeuksien ja henkilötietojen suojan rajoittamisen kannalta. EU:n tasolla annettavaa rikosoikeudellista sääntelyä tulee käyttää viimesijaisena sääntelyn muotona perussopimuksen (SEUT 83 artikla) edellytysten mukaisesti.

Konfiskaatiodirektiivi

Konfiskaatiodirektiivin arvioinnin osalta on kiinnitettävä yleisesti huomiota tuoreeseen EU-asetukseen jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta (ns. konfiskaatioasetus, 2018/1805), jonka soveltaminen on alkanut joulukuussa 2020. Asetus voi tuoda ratkaisuja joihinkin kuulemisessa mainittuihin haasteisiin ja sen soveltamisesta tulisikin kerätä riittävästi kokemusta ennen aineellisten sääntöjen muutostarpeiden arviointia. Suomi on vakiintuneesti korostanut vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen ensisijaisuutta rikoslainsäädäntöjen aineelliseen lähentämiseen nähden.

Edellä mainittu koskee erityisesti niin sanotun tuomioon perustumattoman menettämisseuraamuksen mahdollista laajentamista. Jäsenvaltioiden kansalliset järjestelmät ovat tältä osin hyvin erilaisia. Konfiskaatioasetus sallii määrätyin edellytyksin myös tuomioon perustumattomien konfiskaatiopäätösten vastavuoroisen tunnustamisen, jos päätös on annettu rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä.

> Tuomioon perustumattomalla konfiskaatiolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, että menettämisseuraamus on tietyissä tilanteissa mahdollista tuomita, vaikka ketään ei tuomittaisi siitä konkreettisesta rikoksesta, johon menettämisseuraamus perustuu. Nykyisin konfiskaatiodirektiivin 4 artiklassa edellytetään, että menettämisseuraamuksen tulee olla mahdollinen tilanteissa, joissa syytetty on rikosprosessin aloittamisen jälkeen sairastunut

tai paennut. Rikoslain 10 luvun 1 §:n 3 momentin ja 9 §:n säännökset ns. konfiskaatioprosessista eli mahdollisuudesta käsitellä menettämisvaatimus erikseen omana asianaan menevät direktiivin vaatimuksia pidemmälle. Käsitteellä voidaan kansallisessa kontekstissa viitata myös muun muassa rikoslain 10 luvun 3 §:ssä säädettyyn laajennettuun hyödyn menettämiseen, jonka osalta riittävää on se, että omaisuus on peräisin *rikollisesta toiminnasta*.

Kuulemisessa viitataan myös mahdollisiin nykyistä tiukempiin velvoitteisiin rikosten uhreille maksettavien korvausten ja menetetyksi tuomitun varallisuuden sosiaalisen uudelleenkäytön suhteen. Valtioneuvosto tukee yleisesti sitä, että rikoksen asianomistajan asemaan kiinnitetään erityistä huomiota EU-tason toimia arvioitaessa, ja että asianomistajalle kuuluva vahingonkorvaus pyritään turvaamaan myös rajat ylittävissä menettelyissä. Mahdollisten uusien EU-tason aineellisten sääntöjen tarvetta tulisi kuitenkin pistemäisten uudistusten sijaan arvioida uhrien oikeuksia koskevien yleissäädösten yhteydessä. Sosiaalista uudelleenkäyttöä koskevien sääntöjen tiukentamista valtioneuvosto ei nykyisillä tiedoilla pidä hyväksyttävänä, koska tiettyjen valtion tuloerien varaaminen johonkin erityiseen tarkoitukseen olisi ongelmallista jäsenvaltioiden budjettiautonomian kannalta.

Rikoshyötypäätös

Valtioneuvosto pitää lähtökohtaisesti kannatettavana komission tavoitetta modernisoida lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten rajat ylittävää yhteistyötä ja tiedonvaihtoa koskevaa EU-sääntelyä. On tärkeää, että varallisuuden takaisin hankinnasta vastaavilla toimistoilla on riittävät toimivaltuudet tehtäviensä tehokkaaksi hoitamiseksi. Tämä koskee muun muassa toimistojen pääsyä erityisesti välttämättömiin omaisuutta koskeviin tietoihin ja näiden tietojen vaihtamista. Tätä koskevien ratkaisujen tulee olla tasapainoisia ja kunnioittaa perusoikeuksia ja henkilötietojen suojaa.

Valtioneuvosto ei nykyisillä tiedoilla pidä tarpeellisena, että varallisuuden takaisin hankinnasta vastaaville toimistoille annettaisiin kiireellisiä jäädyttämisvaltuuksia. Riittävää on, että tilivarat kyetään nykyiseen tapaan jäsenvaltioissa lyhytaikaisesti pysäyttämään rahanpesuntorjuntayksiköiden (Financial Intelligence Units) toimesta, ja että varsinainen omaisuuden jäädyttäminen tapahtuu nykyisten säädösten kuten konfiskaatioasetuksen nojalla.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että sektorikohtaisessa EU-sääntelyssä huomioidaan asianmukaisesti yleinen tietosuojalainsäädäntö. Valtioneuvosto kannattaa sitä, että varallisuuden takaisin hankinnasta vastaavien toimistojen tietosuojakehys päivitetään tarvittavilta osin, jotta varmistutaan sen yhdenmukaisuudesta rikosasioiden tietosuojadirektiivin (EU 680/2016) kanssa.